

Maaseutu ja julkinen palvelulupaus

Julkinen palvelulupaus ei ratkaise maaseudun palveluja valtakunnan tasolla määriteltynä, sillä palvelutarpeet, tilanteet ja toimintaympäristö ovat alueilla erilaiset. Jotta palvelujen kokonaisvaltaisuus ja hyvinvoinnin tuki toteutuu, tarvitaan laajempia palvelusuunnitelmia.

Maaseutupolitiikan neuvoston järjestämässä Maaseutuakatemiassa (12.-13.4.2016) pohdittiin, mitä julkisen palvelulupauksen tulisi sisältää. Julkisen palvelulupauksen määrittelystä on sovittu Juha Sipilän hallitusohjelmassa, tavoitteena linjata strategisesti tärkeät julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulupauksen piirissä olevat toiminnot ja palvelulupauksen tarkemmat sisällöt vuoteen 2018 mennessä. Maaseutuakatemiassa keskusteltiin siitä, mitä palvelulupaus tarkoittaisi erityisesti maaseudun näkökulmasta.

Palvelulupauksen määrittelyä yksilöiden perusoikeuksista käsin

Julkisen palvelulupauksen määrittely kytkeytyy sote-uudistuksen 3 miljardin säästötavoitteeseen ja näin julkinen palvelulupaus tulee merkitsemään osin nykyistä rajatumpaa palveluverkkoa. Julkisoikeuden apulaisprofessori ja valtiosääntöoikeuden dosentti Pauli Rautiainen Tampereen yliopistosta korosti alustuksessaan, että julkista palvelulupauksista tulee arvioida suhteessa perusoikeuksiin. Perusoikeuksien heikennyskielto asettaa palvelutason heikentämiselle eriarvoistumisen hillintää koskevia reunaehtoja. Palvelutaso ei myöskään saa missään tilanteessa tai kenenkään osalta laskea tasolle, jossa se loukkaa sosiaalisia oikeuksia. Perustuslakivaliokunta on korostanut palvelurakennemuutoksen yhteydessä, että huomiota tulee kiinnittää maan eri osissa asuvien yhdenvertaiseen kohteluun ja heidän tosiasiallisiin mahdollisuuksiin saada perusoikeuksien toteutumisen kannalta välttämättömiä palveluja.

Palvelulupauksista tulisi näin tarkastella yksilöiden oikeuksien näkökulmasta, ei toimipisteiden sijainnin mukaan. Palvelulupauksessa tulisi kuitenkin huomioida erot niin alueiden kuin yksilöiden palvelutarpeissa. Tämä tarkoittaa yksilökohtaista arviointia palvelujen riittävydestä sekä palvelujen järjestämistä alueella ilmenevän tarpeen mukaan.

Tarkastelun kohteeksi
yksilö, ei alue

Arjen sujuvuus ja hyvinvointi lähtökohdaksi

Keskusteluissa, mitä palveluja julkisen palvelulupauksen tulisi koskea, korostui sujuvan arjen ja palveluja laajemman hyvinvoinnin näkökulmat. Palvelujen saatavuuden ohella tulisi huolehtia myös palvelujen saavutettavuudesta. Erityisesti harvaan asutun maaseudun näkökulmasta korostettiin palvelujen saavutettavuutta, johon kytkeytyy keskeisesti sähköisten palvelujen kehittäminen. Fyysisten lähipalvelujen kehittämisessä resurssit tulisi suunnata erityisesti lasten, nuorten ja vanhusten palveluihin, väestöryhmiin joiden liikkumista vaikeuttaa oman auton puute ja julkisen liikenteen heikko saatavuus.

Palveluja tarpeen
mukaan

Minimi vai ideaali

Julkisen palvelulupauksen määrittelyä tulee ohjaamaan se kumpi lähtökohta, ideaalitalanteen vai minimipalvelutason määrittely, valitaan tavoitteeksi. Maaseutuakatemiassa keskustelua käytiin siitä, tulisiko julkisen palvelulupauksen määrittelyn lähtöä minimistä eli ns. perälaudasta jonka valtio takaa, vai ideaalista eli suosituksista, jossa tavoitellaan kustannustehokasta kumppanuusmallia.

Perälautakeskustelun ongelmana nähtiin liika valtiokeskeisyys ja rajautuminen normien ja velvoitteiden määrittämiseen. Tämä johtaa alueellisen päätösvallan ja oman harkinnan katoamiseen. Lisäksi jos keskustelu ohjautuu vain perälaudan määrittelyyn, rajautuu tärkeä osallisuus ja yhteisöllisyys pois keskusteluista. Minimien asettamisen ongelmana on jo nyt, että niistä muodostuu helposti myös maksimeja. Esimerkiksi koulukyydityksen aikaraja 3h päivässä täyttyy useasti niin harvaan asutulla maaseudulla kuin taajaan asutullakin seudulla, vaikka välimatkat kilometreissä ovat täysin erilaisia.

Ideaali-näkökulman etuna nähtiin sen huomioima yhteisöllisyys ja eri toimijoiden osallisuus hyvinvoinnin ja palvelujen tuottamisessa. Ideaalissa korostuu palvelutarpeiden ennakointi ja poliittinen harkinta. Palvelujen järjestämisessä hyödynnetään paikallistuntemusta ja tätä kautta paikallisten resurssien tehokasta hyödyntämistä.

Mitä tehdään vai miten tehdään?

Keskustelua julkisesta palvelulupauksesta tarvitaan

Julkinen palvelulupaus ei ole tae palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta, mutta se on hyvä työkalu, jolla avata keskustelua siitä, mitä ja millaisia palveluja ihmiset tarvitsevat ja miten palvelujen järjestämistä tulee ohjata poliittisesti ja normatiivisesti. Säästöjen aikaansaamiseksi julkinen palvelulupaus normatiivisena ohjeena ei ole hyvä keino. Nämä keinot ovat muualla. Kokonaisuuksien huomiointi, palvelujen oikea-aikaisuus ja palvelutuotannon resurssien yhteen kokoaminen tuovat tehokkuutta. Palveluista puhuttaessa tavoitteeksi tulee ottaa hyvinvoivat ihmiset, ei yksittäiset palvelusuoritteet. Ennaltaehkäisevätyö tulee nähdä yhtä tärkeänä osana hyvinvoivaa ihmistä kuin itse sairauden hoitokin.

Keskustelua perusoikeuksien toteutumisesta tarvitaan. Julkisen palvelulupauksen näkökulmat ideaalitalanne / minimi tuovat esille ne kohdat, joissa palveluverkon supistuksia on syytä tarkastella yksilön oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Keskustelua julkisesta palvelulupauksesta ei voi, eikä saa, käydä pelkästään sote-palvelujen sisällä, vaan keskustelussa tulee huomioida koko palveluiden kokonaisuus ja yhdyskuntasuunnittelu - tavoitteena hyvinvoiva ihminen ja sujuva arki.

Tunnetaanko perusoikeudet?

Julkisen palvelulupauksen ja sote-uudistuksen nähdään johtavan maaseudulla yhtäältä palvelujen saatavuuden paranemiseen ja erityisesti digitaalisten lähipalvelujen kehittymiseen. Toisaalta palvelujen saavutettavuus voi heikentyä ja fyysisten lähipalvelujen tarjonta ohentua. Uusissa rakenteissa kuntien tärkeäksi tehtäväksi tulee ole-massa olevien paikallisten resurssien yhteen kokoaminen ja ennakointiin ja resurssitehokkuuteen pohjautuvien paikallisten kumppanuusmallien koordinointi.

Nämä kysymykset mukaan julkisen palvelulupauksen valmisteluun

Julkisen palvelulupauksen määrittelytyö edellyttää keskustelun käymistä perusoikeuksien ja julkisten palvelujen sisällöistä. Muuttaako julkinen palvelulupaus käsitystä perusoikeuksista? Mitä julkisen palvelulupauksen antamisesta seuraa? Mitä vastinetta verorahoilla saa? Mikä on minimi eri tilanteissa? Sallitaanko paikallisia ratkaisuja?

Tarvitaan näkemys koko palvelukokonaisuudesta

Kirjoittajat ja lisätietoja:

Heli Talvitie, Maaseutupolitiikan neuvosto, Elämänlaatuverkosto

c/o Opetus- ja kulttuuriministeriö: heli.talvitie@minedu.fi

Mari Kattilakoski, Maaseutupolitiikan neuvosto, Elämänlaatuverkosto

c/o Itä-Suomen yliopisto: mari.kattilakoski@uef.fi